

Sammanfattning

Två spårvagnsförare, båda medlemmar i en syndikalistisk arbetstagarorganisation, blev efter intresseanmälan föreslagna av sin arbetsgivare att ingå i en grupp spårvagnsförare som under en begränsad tid skulle arbeta utomlands. Vid förhandlingar med den arbetstagarorganisation med vilken arbetsgivaren var bunden av kollektivavtal krävde denna att endast medlemmar i den egna organisationen skulle tas ut till arbetet i fråga. Arbetsgivaren accepterade detta krav. Ingen av de två nämnda spårvagnsförarna togs därför ut till utlandsarbetet. Fråga om arbetsgivaren härigenom gjorde sig skyldig till föreningsrättskränkning. - Arbetsdomstolen, som konstaterade att de båda arbetstagarna i och för sig inte hade något rättsligt grundat anspråk på det aktuella arbetet, fann att arbetsgivaren gjort sig skyldig till föreningsrättskränkning. Arbetstagarna ansågs nämligen ha haft befogad anledning att räkna med att bli uttagna till arbetet och den uteblivna uttagningen ansågs uteslutande ha haft sin grund i deras organisationstillhörighet. I målet uppkom även frågan om en arbetsgivare är skyldig att försöka ta reda på en arbetstages organisationstillhörighet för att kunna undgå skadeståndsansvar för föreningsrättskränkning.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2000-04-12
StockholmDom nr 38/00
Mål nr A 54/99**KÄRANDE**

Göteborgs Lokala Samorganisation av Sveriges Arbetares Centralorganisation,
Heurlins Plats 15, 413 01 GÖTEBORG

Ombud: ombudsmannen Mikael Grebelius, adress som ovan

Biträdande ombud: advokaten John Norder, Advokatfirman John Norder AB,
Kommendörsgatan 38, 114 58 STOCKHOLM

SVARANDE

Göteborgs Spårvägar Aktiebolag, 556353-3412, Box 424, 401 26 GÖTEBORG

Ombud: arbetsrättsjuristen Lars-Håkan Lindkvist, Landstingsförbundet,
Box 70491, 107 26 STOCKHOLM

SAKEN

skadestånd på grund av föreningsrättskränkning

BAKGRUND

Mellan Göteborgs Spårvägar Aktiebolag (bolaget) och Göteborgs Lokala Samorganisation av Sveriges Arbetares Centralorganisation (samorganisationen) föreligger inget kollektivavtal. Bolaget är bundet av kollektivavtal med Svenska Kommunalarbetareförbundet (SKAF). Mellan bolaget och SKAF gäller bl.a. ett samverkansavtal, som ersätter vissa bestämmelser i medbestämmandelagen.

Bolaget bedriver bl.a. spårvagnstrafik i Göteborg. AS Oslo Sporveier bedriver motsvarande verksamhet i Oslo. Mellan bolagen föreligger ett samarbetsavtal.

Under 1998 beslutade AS Oslo Sporveier att anskaffa nya spårvagnar, på vilka personalen behövde utbildas. Det förutsågs ett behov av att låna in förarpersonal för att klara av den dagliga driften i Oslo under utbildningstiden. AS Oslo Sporveier vände sig därför under hösten 1998 till bolaget för att undersöka möjligheterna att låna in personal från bolaget.

I ett personalmeddelande, med rubriken "INTRESSEANMÄLAN - REKRYTERING" som gick ut till bolagets anställda den 11 november 1998, inbjöds bolagets spårvagnsförare att anmäla sitt intresse för arbete i Oslo under perioden februari - juli 1999. Under rubriken "Vi söker..." angavs i meddelandet följande. "Vi söker självständiga människor med initiativförmåga. **Förare** med minst några års erfarenhet, goda representanter för Göteborgs Spårvägar, som dessutom har möjlighet att vara borta **minst** en vecka i taget." Inbjudan gjordes vidare beroende av att en överenskommelse om projektet träffades mellan bolaget, AS Oslo

Sporveier, SKAF:s avdelning 8 sektion 5 och dess norska systerorganisation, Oslo Sporveiers Arbeiderforening av Norsk Kommuneforbund (arbeiderforeningen). En sådan överenskommelse träffades den 16 december 1998.

När anmälningstiden gick ut den 27 november 1998 hade sammanlagt 132 spårvagnsförare anmält sitt intresse för arbetet i Oslo, däribland samorganisationens medlemmar Birgitta Johansson och Mikael Nilsson.

Med anledning av den aktuella personalutlåningen genomförde bolaget samverkansförhandlingar med SKAF (här och i fortsättningen används denna förkortning även om den lokala arbetstagarorganisationen inom SKAF). Som underlag för dessa förhandlingar presenterade bolaget en lista på 31 av de sammanlagt 132 anmälda spårvagnsförarna som bolaget föreslog skulle tas ut till arbetet i Oslo, däribland Birgitta Johansson och Mikael Nilsson. Bolaget föreslog även fem reserver. Vid förhandlingarna enades parterna om att ta ut 30 personer. Av dessa fanns 27 personer med på den av bolaget föreslagna listan om 31 personer och de återstående tre togs från de av bolaget föreslagna reserverna. Varken Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson ingick i den grupp spårvagnsförare som på så sätt slutligen togs ut till arbete i Oslo.

För de uttagna spårvagnsförarna innebar arbetet i Oslo, förutom högre lön under den aktuella perioden, även en viss kompetenshöjning.

En andra period med utlåning av spårvagnsförare till Oslo har därefter kommit till stånd. Birgitta Johansson anmälde sig åter, men blev inte heller denna gång uttagen.

Twist har uppkommit mellan samorganisationen och bolaget. Samorganisationen, som påstår att Birgitta Johanssons och Mikael Nilssons medlemskap i samorganisationen varit den enda anledningen till att de inte fått förmånen att få arbeta i Oslo, har gjort gällande att bolaget kränkt deras föreningsrätt. Bolaget har - som det får förstås - gjort gällande att varken Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson har haft ett rättsligt grundat anspråk på det aktuella arbetet och att bolaget därför inte vidtagit någon åtgärd till skada för dem *samt att* bolaget inte haft något syfte att förmå Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson att inte utnyttja sin föreningsrätt eller att ingripa mot dem för att de utnyttjat sin föreningsrätt.

Parterna har genomfört tvisteförhandlingar utan att kunna enas.

YRKANDEN

Samorganisationen har yrkat att Arbetsdomstolen skall förplikta bolaget att

1. till Birgitta Johansson utge
 - a) allmänt skadestånd för föreningsrättskränkning med 50 000 kr, och

b) ekonomiskt skadestånd med 9 495 kr, avseende löneskillnaden mellan det svenska trafikavtalet och den norska motsvarigheten till trafikavtalet under tolv veckor, och

2. till Samorganisationen utge allmänt skadestånd för föreningsrättskränkning med 20 000 kr.

På ovan angivna belopp har samorganisationen yrkat ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för delgivning av stämning (7 maj 1999) till dess betalning sker.

Bolaget har bestritt käromålet. Det ekonomiska skadeståndet jämte ränteyrkandena har vitsordas som skäligen i sig. För det fall Arbetsdomstolen skulle finna att skadeståndsskyldighet föreligger har bolaget yrkat att de allmänna skadestånden skall jämkas, i första hand till noll kronor.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN

Samorganisationen

Birgitta Johansson anställdes hos bolaget år 1987 och har varit medlem i samorganisationen sedan år 1980.

När bolaget i mitten av december 1998 fick kännedom om att Birgitta Johansson och Mikael Nilsson inte var medlemmar i SKAF, tog bolaget bort dem från den grupp spårvagnsförare som man ursprungligen hade rekommenderat för arbete i Oslo. När Birgitta Johansson fick detta klart för sig kontaktade hon sin ombudsman och framställde ett yrkande till bolaget med innebörd att hennes föreningsrätt skulle beaktas. Som svar på yrkandet mottog samorganisationen ett faxmeddelande från personalchefen Ingvar Torsson, som hänvisade till överenskommelsen från den 16 december 1998 mellan bolaget, AS Oslo Sporveier, SKAF och arbeiderforeningen. Samorganisationen begärde då förhandling med bolaget, och den ägde rum den 2 februari 1999 utan att parterna kunde enas.

Bolaget har som skäl för att Birgitta Johansson inte togs ut till arbete i Oslo ursprungligen hävdade att SKAF motsatt sig detta med hänvisning till bestämmelser i den norska sysselsettingsloven. Enligt 27 § andra stycket i den angivna lagen krävs dispens från förbudet i första stycket samma lagrum för företag mot att låna in personal. Bolaget har, med hänvisning till uppgifter som SKAF skulle ha lämnat, gjort gällande att bolagets möjlighet att få dispens varit beroende av att arbeiderforeningen lämnade sitt samtycke till inlåningen i fråga. Arbeiderforeningen skulle vidare som villkor för sitt samtycke ha krävt att den personal som skulle omfattas av dispensen var organiserad i SKAF. Samorganisationen hävdar emellertid att bolagets påståenden saknar rättslig bärkraft. Av förarbetena till den norska sysselsettingsloven framgår nämligen att uttalanden från förtroendevalda i inhyrnings- eller uthyrningsföretaget inte är bindande

för fylkesarbetskontoren, som har att bedöma om en dispensansökan skall bifallas eller inte. Sådana uttalanden skall endast behandlas som sakupplysningar bland övriga sakupplysningar. Det bestrids vidare att det skulle finnas en praxis av annat innehåll än vad som framgår av förarbetena. Det är sålunda samorganisationens uppfattning att det inte fanns någon rättslig grund för bolaget att vägra Birgitta Johansson och Mikael Nilsson arbete i Oslo. Den omständigheten att bolaget bibringats en felaktig uppfattning rörande rättsläget är inte ägnat att befria bolaget från ansvar.

Det skall vidare framhållas att det i den aktuella överenskommelsen från den 16 december 1998 inte fanns något krav uppställt på att de uttagna förarna skulle vara organiserade i någon viss facklig organisation. Under alla förhållanden har bolaget inom ramen för avtalsförhandlingarna med AS Oslo Sporveier kunnat tillförsäkra sig möjligheten att ta ut förare enbart efter kompetens och inte efter organisationstillhörighet.

Samorganisationens grunder

Bolaget har kränkt Birgitta Johanssons och Mikael Nilssons föreningsrätt genom sitt förfarande att först välja ut och rekommendera dem för arbete i Oslo för att senare, efter påtryckningar från SKAF, ta ifrån dem denna förmån enbart p.g.a. deras medlemskap i samorganisationen. Bolaget är därför skyldigt att utge såväl ekonomiskt som allmänt skadestånd till Birgitta Johansson. Samorganisationen avstår dock från att framställa något skadeståndsyrkande för Mikael Nilssons räkning.

Till följd av bolagets kränkande åtgärd har Birgitta Johansson gått miste om den högre lön som arbetet i Oslo skulle ha medfört. Den ekonomiska skadan motsvarar löneskillnaden mellan det svenska trafikavtalet och den norska motsvarigheten till trafikavtalet under den första tolvveckorsperiod som inlåningen avsåg. Hon har även gått miste om möjligheten till den kompetenshöjning som arbetet i Oslo skulle ha medfört. Birgitta Johansson har även upplevt behandlingen av henne som mycket kränkande, särskilt mot bakgrund av hennes långa och väl vitsordade anställning hos bolaget.

Bolaget har, genom sin kränkande behandling av samorganisationens medlemmar Birgitta Johansson och Mikael Nilsson, även kränkt samorganisationens föreningsrätt genom att försvåra för samorganisationen att värva medlemmar. Bolaget är därvid skyldigt att utge allmänt skadestånd till samorganisationen.

Bolaget

Bolaget ställde sig mycket positivt till AS Oslo Sporveiers förfrågan om utlåning av personal och det av flera skäl. Inom bolaget fanns under denna tid en viss arbetsbrist. Utlåningen skulle därför innebära arbete åt den egna personalen. Den innebar även intäkter för bolaget. Av intäkterna har en summa motsvarande 7 000 kr per anställd gått till samtliga bolagets förare som en slags bonus.

Med anledning av AS Oslo Sporveiers förfrågan togs ett flertal kontakter mellan bolagen under hösten 1998 för att få till stånd en överenskommelse. Bolaget hade samtidigt även kontakter med SKAF. AS Oslo Sporveier hade motsvarande kontakter med arbeiderforeningen. Det förekom under denna tid också kontakter mellan de fackliga organisationerna för att diskutera de svenska spårvagnsförarnas arbetsvillkor.

I diskussionerna mellan AS Oslo Sporveier och arbeiderforeningen krävde arbeiderforeningen att det av överenskommelsen särskilt skulle framgå att det var arbeiderforeningen som skulle tillvarata de svenska spårvagnsförarnas intressen i Norge och att det norska trafikavtalet skulle tillämpas med avseende på de svenska förarnas löner och arbetsförhållanden.

Vid ett möte mellan bolagen och de två berörda fackliga organisationerna den 16 december 1998 diskuterades frågan om dispens från förbudet i den norska sysselsettingslovens § 27 mot inlåning av arbetskraft. Bolagets trafikchef Hugo Lepik och Jan Sundberg, SKAF, fick därvid klart för sig att en förutsättning för att dispens skulle beviljas var att arbeiderforeningen godkände den aktuella inlåningen. Samma dag träffades en fyrpartsöverenskommelse om utlåning av personal och förutsättningarna för denna. Enligt överenskommelsen ankom det på AS Oslo Sporveier att ansöka om dispens från förbudet mot inlåning av arbetskraft.

På bolaget hade man redan den 11 november 1998 anslagit ett personalmeddelande, i vilket bolagets spårvagnsförare inbjöds att anmäla sitt intresse för eventuellt arbete i Oslo. Efter anmälningstidens utgång upprättade arbetsledningen vid respektive trafikområde en lista på alla som var intresserade och angav vilka man föreslog som lämpliga för uppdraget. Listorna skickades till trafikchefen Hugo Lepik, som för bolagets räkning gjorde en sammanställning av lämpliga förare med utgångspunkt från arbetsledningarnas förslag, egna erfarenheter och de uppgifter som fanns tillgängliga i personalakter om frånvaro och liknande. För att över huvud taget komma i fråga gällde dock följande grundläggande förutsättningar. Spårvagnsföraren skulle vara anställd 1996 eller tidigare, vara nordisk medborgare och inte vikarieutbildad, eftersom denna personalkategori behövdes i bolagets verksamhet. Av sammanlagt 132 anmälda förare föreslog bolaget 31 namngivna personer samt fem reserver.

Den 10 december 1998 skickade bolaget över ett förhandlingsunderlag till SKAF med anledning av den aktuella utlåningen. Med underlaget följde även en lista med bolagets förslag på lämpliga förare och en redogörelse för bolagets urvalskriterier. Under samverkansförhandlingarna anmälde SKAF att det fanns vissa personer som SKAF inte ville rekommendera eftersom de inte var medlemmar i SKAF. Bland dessa fanns Birgitta Johansson, Bengt-Erik Bengtson och Anders Hansson. Huruvida de två senare arbetstagarna var oorganiserade eller medlemmar i ett annat fackförbund är för bolaget obekant. Även om merparten av bolagets spårvagnsförare är organiserade i SKAF, finns det dock arbetstagare som är medlemmar i SACO, SKTF eller samorganisationen. Därtill finns några arbetstagare som är oorganiserade.

Av de 31 personer som bolaget föreslagit, fick bolaget efter samrådsförandet igenom 27 personer. Eftersom samverkansavtalet går ut på att parterna skall komma överens fanns det inte någon anledning för bolaget att ta strid enbart därför att samtliga föreslagna inte godtogs av SKAF. Bolaget fick ju igenom merparten av de föreslagna. Den styrka som slutligen blev uttagen för arbete i Oslo var fullt ut i klass med den grupp bolaget ursprungligen hade rekommenderat.

Birgitta Johansson var inte ensam om att inte bli uttagen efter detta samrådsförande. Ytterligare 101 förare blev inte heller uttagna. Åtminstone 25 av dessa hade längre anställningstid än Birgitta Johansson. De förare som var vikarieutbildade plockades bort därför att de behövdes i Göteborg. Likadant förhöll det sig med förarinstruktörerna. Det av SKAF utsedda huvudskyddsombudet, som också blivit rekommenderad av bolaget, blev inte heller uttagen då SKAF ansåg att han behövdes i Göteborg.

I början av januari 1999 gav AS Oslo Sporveier in en ansökan om dispens från förbudet mot inlåning av arbetskraft till Fylkesarbeidskontoret for Oslo og Akershus. Med dispensansökan skickades dels överenskommelsen från den 16 december 1998, dels en lista på de 30 uttagna förarna till vilken bifogats ett utdrag ur personalregistret för varje uttagen förare. Den 20 januari 1999 beviljades dispensen, som avsåg perioden 25 januari - 30 juli 1999.

Den 18 januari 1999 mottog bolaget en förhandlingsframställan från samorganisationen. Framställan avsåg otillåten könsdiskriminering av Birgitta Johansson med anledning av att hon inte blivit uttagen till arbete i Oslo. Med anledning av denna framställan sammanträffade bolaget med samorganisationen den 2 februari 1999. Bolagets personalchef Ingvar Torsson förklarade därvid att andelen kvinnor bland de uttagna spårvagnsförarna var lika stor som andelen kvinnor bland bolagets spårvagnsförare. Samorganisationen lät sig nöjas ifråga om jämställdheten, men hävdade istället att bolaget hade kränkt Birgitta Johanssons föreningsrätt.

Bolagets grunder

För att föreningsrättskränkning skall vara för handen krävs enligt 8 § första stycket medbestämmandelagen att bolaget vidtagit en åtgärd som varit till skada för Birgitta Johansson eller att bolaget vid sin underlåtenhet att ta ut Birgitta Johansson till arbete i Oslo haft ett föreningsrättskränkande syfte.

Det bestrids inledningsvis att det som förevarit innebär att bolaget vidtagit någon *åtgärd* som varit till skada för Birgitta Johansson. Birgitta Johansson har inte haft något rättsligt grundat anspråk på att bli uttagen till arbete i Oslo. Hon har endast blivit föreslagen av bolaget. Något rättsligt bindande uttagningsbeslut har sålunda aldrig förelegat och det var väl känt att uttagningen skulle föregås av förhandlingar med SKAF i enlighet med samverkansavtalet.

Det bestrids vidare att bolaget haft något *syfte* att förmå Birgitta Johansson att inte utnyttja sin föreningsrätt eller att ingripa mot henne för att hon har utnyttjat sin föreningsrätt. Bolaget har endast, i samverkansavtalets anda, velat tillmötesgå SKAF:s krav och därför frångått en liten del av sitt ursprungsförslag. Dessutom bestrids att Birgitta Johanssons medlemskap i samorganisationen varit skälet till att hon inte blivit uttagen. Hugo Lepik, som från bolagets sida skötte uttagningen, hade nämligen ingen föregående kunskap om spårvagnsförarnas organisationstillhörighet.

Med hänsyn till de mycket speciella omständigheterna i det aktuella fallet kan det under alla förhållanden inte föreligga en föreningsrättskränkning. Det var första gången som något av de aktuella bolagen använde sig av en gränsöverskridande in- och utlåning. Det rådde en osäkerhet om vad som skulle gälla, särskilt beträffande dispensen från det norska förbudet mot inlåning av arbetskraft. Mot bakgrund av de uppgifter bolaget erhållit från AS Oslo Sporveier rörande arbeiderforeningens inflytande på dispensförfarandet kan det inte begäras att bolaget skulle ha gjort någon egen rättsutredning. Därtill kommer att det varit fråga om ett kortvarig insats från bolagets sida.

Även om Arbetsdomstolen skulle finna att det föreligger sannolika skäl för en föreningsrättskränkning gör bolaget gällande att bolaget haft skälig orsak att inte ta ut Birgitta Johansson.

Finner Arbetsdomstolen att bolaget gjort sig skyldigt till föreningsrättskränkning är omständigheterna i vart fall sådana att det finns skäl att jämka yrkade allmänna skadestånd, i första hand till noll kronor.

DOMSKÄL

Twisten

Twisten i målet gäller huruvida bolaget, genom sin underlåtenhet att ta ut Birgitta Johansson och Mikael Nilsson till ett tidsbegränsat arbete i Oslo, kränkt deras föreningsrätt.

Samorganisationen har gjort gällande att bolaget kränkt Birgitta Johanssons och Mikael Nilssons föreningsrätt genom att välja ut och rekommendera dem för arbete i Oslo för att senare, efter påtryckningar från SKAF, ta ifrån dem denna förmån enbart p.g.a. deras medlemskap i samorganisationen.

Bolaget har - som det får förstås - gjort gällande *att* varken Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson har haft ett rättsligt grundat anspråk på det aktuella arbetet och att bolaget därför inte vidtagit någon åtgärd till skada för dem *samt att* bolaget inte haft något syfte att förmå Birgitta Johansson och Mikael Nilsson att inte utnyttja sin föreningsrätt eller att ingripa mot dem för att de utnyttjat sin föreningsrätt.

Utredningen i målet

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid denna har på samorganisationens begäran Birgitta Johansson hörts under sanningsförsäkran och vittnesförhör hållits med förre trafikchefen Hugo Lepik. På bolagets begäran har vittnesförhör hållits med personalchefen Ingvar Torsson, ordföranden i SKAF:s avdelning väst Jan Sundberg, utvecklingsledaren vid AS Oslo Sporveier Stein S. Tinnå och ordföranden i arbeiderforeningen Stein Gulbrandsen.

Båda parter har åberopat skriftlig bevisning.

Föreningsrättskränkning?

I målet är inledningsvis följande ostridigt. Bolaget föreslog inför ett samverkansförfarande med sin kollektivavtalsmotpart SKAF att ett visst antal namngivna spårvagnsförare skulle tas ut till ett tidsbegränsat arbete i Oslo, däribland samorganisationens medlemmar Birgitta Johansson och Mikael Nilsson. Som ett resultat av samverkansförhandlingarna kom varken Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson att ingå i den grupp spårvagnsförare som slutligen togs ut till detta arbete. Av utredningen har därutöver framkommit att bolaget, inom ramen för förhandlingarna med SKAF, valde att tillmötesgå SKAF:s krav på att endast ta ut medlemmar i SKAF. Parterna är vidare överens om att det aktuella arbetet i Oslo, vid sidan av en högre lön under en begränsad tid, även innebar en viss kompetenshöjning för de uttagna arbetstagarerna.

En grundläggande förutsättning för att en kränkning av föreningsrätten skall föreligga enligt bestämmelsen i 8 § första stycket lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet är att en *åtgärd* skall ha vidtagits på arbetsgivar- eller arbetstagersidan mot någon på andra sidan. Rättspraxis visar att föreningsrättskränkande åtgärder kan vara av vitt skilda slag. Det utan jämförelse vanligaste slaget av åtgärd i detta sammanhang är att en arbetstagare blir uppsagd eller avskedad. I Arbetsdomstolens praxis finns åtskilliga exempel på detta. Men även andra förfaranden har betraktats som åtgärder i lagens mening; t.o.m. ett varsel om uppsägning kan vara en föreningsrättskränkning. Det kan också vara fråga om förflyttning av arbetstagare till sämre arbetsförhållanden, om indragning av förmåner eller om underlåten befordran när arbetstagarerna hade anledning att räkna med en sådan.

Samorganisationens inställning i målet är att den föreningsrättskränkande åtgärden i detta fall utgörs av bolagets underlåtenhet att ta ut dess båda medlemmar till arbete i Oslo trots att de av bolaget ursprungligen rekommenderats för detta arbete, som är att betrakta som en förmån.

En arbetstagare har, på sätt bolaget synes göra gällande i målet, normalt inte ett rättsligt grundat anspråk på att komma i åtnjutande av förmåner av nu aktuellt slag och kan som en följd därav normalt inte heller göra anspråk på likabehandling. Arbetsdomstolen har emellertid i sin praxis ansett en underlåten befordran - varmed den i målet aktuella underlåtenheten kan sägas ha betydande likheter - kunna innefatta

en föreningsrättskränkning utan hinder av att arbetstagaren inte haft något rättsligt anspråk därpå. Detta under förutsättning att arbetstagaren haft en befogad anledning att räkna med en befordran och att grunden för den uteblivna befordran uteslutande varit den anställdes organisationstillhörighet (se AD 1955 nr 16, jfr AD 1983 nr 113 och AD 1994 nr 13).

Arbetsdomstolen behandlar först frågan om Birgitta Johansson och Mikael Nilsson kan anses ha haft befogad anledning att räkna med att bli uttagna till arbete i Oslo.

I målet är ostridigt att bolaget i ett personalmeddelande till de anställda efterfrågade intresserade spårvagnsförare för arbete i Oslo. Bolaget uppgav i meddelandet att man sökte självständiga människor med initiativförmåga, som hade några års erfarenhet som förare och som var goda representanter för bolaget. I det förhandlingsunderlag som bolaget tillställde SKAF inför samverkansförhandlingarna redogjorde bolaget även för de urvalsprinciper som låg till grund för bolagets val av förare och angav att förord givits åt personer som varit anställda sedan 1996 eller tidigare, var nordiska medborgare och inte vikarieutbildade. Det är vidare, genom förhören med Hugo Lepik och Ingvar Torsson, klarlagt att bolaget haft den slutliga bestämmanderätten över vilka arbetstagare som skulle tas ut till arbete i Oslo, låt vara att bolaget i samverkansavtalets anda strävade efter att uppnå samförstånd med SKAF.

De urvalskriterier bolaget ställt upp för uttagningen, har även kommit sökandena till del. Varken Birgitta Johansson eller Mikael Nilsson hade därför anledning att räkna med att några ovidkommande hänsyn, såsom organisationstillhörighet, skulle tas vid uttagningen. Hugo Lepik har angett att den lista på 31 förare som utgjorde bolagets ursprungliga förslag, tillkommit genom att det bland de behöriga sökande valts ut förare med utgångspunkt från arbetsledningarnas förslag samt uppgifter hämtade från förarnas personakter. Hugo Lepik har vidare uppgett att han, när han upprättade listan på de 31 rekommenderade förarna, inte kände till deras organisationstillhörighet.

Mot bakgrund av de kriterier som angetts för uttagning av förare och som resulterade i att Birgitta Johansson och Mikael Nilsson efter bolagets uttagningsförfarande hörde till de 31 som rekommenderades för arbete i Oslo måste de båda anses ha haft berättigad anledning att räkna med att de också slutligt skulle komma i fråga för den förmån som detta arbete innebar. Bolagets underlåtenhet att ta ut dem till arbetet i fråga måste mot bakgrund härav anses innebära att en åtgärd i lagens mening vidtagits av bolaget.

Fråga är därefter av vilka skäl bolaget underlät att ta ut Birgitta Johansson och Mikael Nilsson till arbetet. För att det i ett fall som det förevarande skall vara fråga om en föreningsrättskränkning får anses krävas, som ovan nämnts, att anledningen till den uteblivna förmånen uteslutande varit de anställdas organisationstillhörighet.

Med tanke på de svårigheter en arbetstagare kan ha att föra bevisning om arbetsgivarens syfte med en åtgärd i mål om föreningsrättskränkning har Arbetsdomstolen sedan länge tillämpat en fördelning av bevisbördan. Det ankommer således på arbetstagarparten att först visa sannolika skäl för att en

kränkning av föreningsrätten förekommit. Om arbetstagarparten lyckas med detta, är det sedan arbetsgivarens sak att styrka att denne haft skäligen orsak till sin åtgärd oberoende av föreningsrättsfrågan. Bevisbörderegeln har inte bara tillämpats då arbetsgivaren vidtagit aktiva åtgärder, såsom avskedande och uppsägning, mot arbetstagaren utan också i fall där åtgärden från arbetsgivarsidan har bestått i en underlåtenhet att t.ex. befordra en arbetstagarare.

Arbetsdomstolen kan inledningsvis konstatera att bolaget inte angett något annat skäl för sin underlåtenhet att ta ut Birgitta Johansson och Mikael Nilsson än att de inte var organiserade i SKAF. Bolaget har emellertid bestritt samorganisationens påstående att bolagets underlåtenhet haft sin grund i de aktuella arbetstagarnas medlemskap i samorganisationen och synes snarast göra gällande att bolaget vid den aktuella tiden saknade kunskap om deras organisationstillhörighet.

En kränkning av den positiva föreningsrätten, som målet rör, förutsätter att arbetsgivaren äger kunskap om att den kränkta arbetstagaren är fackligt organiserad. Denna till synes självklara grundsats torde dock inte böra gälla undantagslöst. Det kan i detta sammanhang vara av intresse att jämföra med vad som i motsvarande situation gäller för en arbetsgivare som är förhandlingsskyldig enligt 13 § medbestämmandelagen, en skyldighet som har föreningsrättsliga motiv. En arbetsgivare måste, för att kunna fullgöra sin förhandlingsskyldighet enligt denna bestämmelse, ha kännedom om arbetstagarens organisationstillhörighet. Detta gäller för övrigt även beträffande de individuella fall som regleras i 11 § medbestämmandelagen. Av motivuttalanden till bestämmelserna i fråga framgår att arbetsgivaren får anses skyldig att före ett beslut beträffande vilket han är primärt förhandlingsskyldig tillfråga arbetstagaren om han är organiserad och i så fall vilken organisation han tillhör (prop. 1975/76:105, Bilaga 1, s. 357 och 361). Arbetsdomstolen har i flera avgöranden om åsidosättande av reglerna om primär förhandlingsskyldighet slagit fast att en arbetsgivares okunskap om att anställda varit medlemmar i en förhandlingsberättigad organisation inte befriar honom från skadeståndsansvar för underlåtenhet att påkalla förhandling, med mindre han vidtagit erforderliga åtgärder för att förvissa sig om att det bland de anställda inte finns några medlemmar i den förhandlingsberättigade organisationen (se AD 1977 nr 216, AD 1987 nr 24 och AD 1989 nr 6). Starka skäl talar för ett motsvarande betraktelsesätt i en situation som den nu aktuella, där en arbetsgivare väljer att särbehandla en arbetstagarare enbart av den anledningen att arbetstagaren ifråga *inte* är medlem i den kollektivavtalsbärande organisationen. Enligt Arbetsdomstolens mening bör en arbetsgivare under sådana omständigheter inte med framgång kunna åberopa bristande kännedom om arbetstagarens organisationstillhörighet med mindre han vidtagit erforderliga åtgärder för att förvissa sig om att den särbehandlade arbetstagararen inte är fackligt organiserad.

I målet har bolaget inte ens påstått att man vidtagit någon åtgärd för att skingra eventuella oklarheter rörande de aktuella arbetstagarnas organisationstillhörighet, än mindre att man skulle ha handlat på något annat sätt om man känt till de verkliga förhållandena. Arbetsdomstolen kan mot den angivna bakgrunden inte komma till någon annan slutsats än att samorganisationen gjort sannolikt att anledningen till att

Birgitta Johansson och Mikael Nilsson inte togs ut till arbete i Oslo uteslutande varit deras organisationstillhörighet. Med den bedömningen saknar Arbetsdomstolen anledning att gå in på frågan om i vilken mån det av utredningen i målet framgår om bolaget också rent faktiskt kände till att Birgitta Johansson och Mikael Nilsson var medlemmar i samorganisationen, något som samorganisationen tycks ha tagit för givet.

Bolaget har dock gjort gällande att det haft skälig orsak för sin underlåtenhet att ta ut de aktuella arbetstagarna till arbete i Oslo och har till stöd härför - som Arbetsdomstolen uppfattat det - särskilt pekat på att bolaget varit skyldigt att förhandla med SKAF rörande uttagningen, att bolaget i samverkansavtalets anda även haft att verka för en samförståndslösning med SKAF, att bolagets eftergift i förhållande till SKAF varit begränsad samt att bolaget varit skyldigt att följa den överenskommelse som träffades med SKAF.

Bärkraften i bolagets invändning låter sig bäst belysas av Lagrådets uttalanden under förarbetena till medbestämmandelagen rörande förhållandet mellan förhandlingsrätten enligt 13 § första stycket medbestämmandelagen och mera utvecklade former av arbetstagarinflytande, såsom det i målet aktuella samarbetsavtalet. Lagrådet uttalade därvid bl.a. följande (prop. 1975/76:105, Bilaga 1, s. 486 f.), vartill föredragande statsrådet anslöt sig (prop. s. 531):

”Så länge full objektivitet iaktas och alla arbetstagare behandlas lika, torde inte föreligga föreningsrättsliga hinder mot kollektivtal om medbestämmanderätt, varigenom företrädare för majoritetsorganisation bereds inflytande även över sådana beslut i arbetsgivarens verksamhet som särskilt berör medlemmar i en minoritetsorganisation. De senares föreningsrätt måste under alla förhållanden respekteras, och enligt lagrådets mening är arbetsgivaren skyldig att motsätta sig beslut, som skulle innebära föreningsrättskränkning. Ett sådant handlande av arbetsgivaren kan heller aldrig ådraga honom skadeståndsansvar för brott mot medbestämmandeavtalet.”

En arbetsgivare kan sålunda inte, som bolaget synes göra gällande, befria sig från ansvar för föreningsrättskränkning av en medlem i en minoritetsorganisation med hänvisning till att en av honom vidtagen åtgärd grundar sig på en överenskommelse som träffats med en majoritetsorganisation inom ramen för ett medbestämmandeavtal.

Bolaget har även med hänvisning till de mycket speciella omständigheterna i det aktuella fallet hävdade att det inte föreligger en föreningsrättskränkning. Härvid har bland annat framhållits den osäkerhet som rådde beträffande för projektet relevanta bestämmelser i norsk rätt, och särskilt vad avsåg villkoren för dispens från det norska förbudet mot inlåning av arbetskraft. I denna del synes bolaget ha lagt särskild vikt vid en uppgift från AS Oslo Sporveier rörande arbeiderforeningens inflytande på detta dispensförfarande. Vad denna omständighet har för betydelse i målet har bolaget dock inte närmare utvecklat. Bolagets inställning tycks dock vara att Arbetsdomstolen bör beakta att bolaget, utan att göra någon egen rättsutredning, hade anledning att förlita

sig på de uppgifter som det fick del av beträffande arbeiderforeningens inflytande på det norska dispensförfarandet.

Av utredningen i målet framgår att SKAF den 5 januari 1999 i ett e-postmeddelande till bolaget uppgav att enligt dess uppfattning förhöll det sig så att arbeiderforeningens villkor för att tillstyrka dispens var att samtliga personer som skulle omfattas av dispensen var organiserade i SKAF. Denna uppfattning har också framförts av bolaget under målets förberedelse i Arbetsdomstolen. Bolaget har dock vid huvudförhandlingen i målet inte gjort gällande att det faktiskt var en förutsättning för att fyrpartsöverenskommelsen om utlåningen över huvud taget skulle kunna träffas att de uttagna tillhörde SKAF. Varken Hugo Lepik eller Jan Sundberg har, när de hörts i målet, uppgett att några sådana krav framställts från norsk sida i samband med att överenskommelsen skulle träffas. Inte heller Stein S. Tinnå eller Stein Gulbrandsen har i Arbetsdomstolen uppgett att några sådana direkta krav ställts. Av den skriftliga överenskommelsen framgår inte heller annat än att arbeiderforeningen skulle tillvarata de svenska spårvagnsförarnas intressen i Norge och att det norska trafikavtalet skulle tillämpas med avseende på de svenska förarnas löner och arbetsförhållanden. Att detta i sin tur skulle kräva att de svenska förarna måste tillhöra SKAF har alltså inte ens påståtts.

Som Arbetsdomstolen uppfattat saken har bolaget i målet inte gjort gällande någon annan grund för sin underlåtenhet att ta ut i målet aktuella arbetstagare än att man i samverkansavtalets anda velat tillmötesgå SKAF:s krav på att endast ta ut medlemmar i SKAF. Arbetsdomstolen kan därför inte anse att bolaget har lyckats styrka att det haft skälig orsak till sin underlåtenhet oberoende av föreningsrättsfrågan. Vad bolaget anfört om de speciella omständigheterna i samband med det norska dispensförfarandet föranleder ingen annan bedömning.

Mot bakgrund av det ovan anförda finner Arbetsdomstolen att bolaget genom sin åtgärd att inte ta ut Birgitta Johansson och Mikael Nilsson till arbete i Oslo kränkt deras föreningsrätt. Kränkningarna har även inneburit intrång i samorganisationens verksamhet.

Skadestånd

Det ovan anförda innebär att bolaget ådragit sig skyldighet enligt 54 och 55 §§ medbestämmandelagen att utge skadestånd för brott mot 8 § första stycket medbestämmandelagen, såväl till Birgitta Johansson som till samorganisationen.

Arbetsdomstolen finner att de allmänna skadestånden till Birgitta Johansson och samorganisationen bör bestämmas till 40 000 kr respektive 20 000 kr. Om yrkad ränta råder inte tvist.

I målet är ostridigt att Birgitta Johansson, till följd av att hon inte blivit uttagen till arbete i Oslo, gått miste om en högre lön motsvarande yrkat belopp. Samorganisationens

yrkande om ekonomiskt skadestånd till Birgitta Johansson skall således bifallas. Om yrkad ränta råder inte tvist.

Rättegångskostnader

Vi denna utgång skall bolaget förpliktas att ersätta samorganisationens rättegångskostnader. Om yrkat belopp råder inte tvist.

DOMSLUT

1. Arbetsdomstolen förpliktar Göteborgs Spårvägar AB att

a) till Birgitta Johansson utge *dels* allmänt skadestånd med fyrtyotusen (40 000) kr, *dels* ekonomiskt skadestånd med niotusenfyrahundranittiofem (9 495) kr jämte ränta på respektive belopp enligt 6 § räntelagen från den 7 maj 1999 till dess betalning sker, samt

b) till Göteborgs Lokala Samorganisation av Sveriges Arbetares Centralorganisation utge allmänt skadestånd med tjugotusen (20 000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 7 maj 1999 till dess betalning sker.

2. Göteborgs Spårvägar AB skall ersätta Göteborgs Lokala Samorganisation av Sveriges Arbetares Centralorganisation dess rättegångskostnader med fyrtiofemtuseniohundrasjuttiosju (45 977) kr, varav 37 969 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Inga Åkerlund, Maj Johansson, Siv Kimbré, Anders Sandgren, Göran Söderlöf, Anders Tiderman och Sven Kinnander. Enhälligt.

Sekreterare: Christian von Szalay